Continue

Cihadın toplumsal yönü ile ilgilidir

Share — copy and redistribute the material in any medium or format for any purpose, even commercially. Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially. The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms. Attribution — You must give appropriate credit , provide a link to the license, and indicate if changes were made . You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use. ShareAlike — If you remix, transform, or build upon the material, you must distribute your contributions under the same license as the original. No additional restrictions — You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits. You do not have to comply with the license for elements of the material in the public domain or where your use is permitted by an applicable exception or limitation . No warranties are given. The license may not give you all of the permissions necessary for your intended use. For example, other rights such as publicity, privacy, or moral rights may limit how you use the material. Cihad, İslam'ın temel kavramlarından biri olup, geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Arapça kökenli bir kelime olan "cihad", sözlük anlamı itibariyle "çaba sarf etmek, gayret göstermek ve mücadele etmek" demektir. İslami literatürde ise cihad, insanın Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla nefsine, şeytana ve kötülüklere karşı verdiği mücadele anlamına gelir. Cihad kavramı, Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette farklı bağlamlarda ele alınmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edin. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır." (Tevbe, 9/41) Bu ayet, cihadın sadece fiziksel savaş anlamına gelmediğini, mal ve can ile yapılan fedakârlıkları da kapsadığını göstermektedir. Ayrıca, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de cihadın çeşitli yönlerine dikkat çekmiştir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: "Gerçek mücahid, nefsiyle cihad eden kişidir." (Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd, 22) Bu hadis, cihadın en önemli boyutlarından birinin insanın kendi nefsine karşı verdiği mücadele olduğunu göstermektedir. İslam âlimleri, cihadı farklı kategorilere ayırarak değerlendirmişlerdir. Bunlar şunlardır: Nefisle Cihad: En büyük cihad olarak kabul edilen bu mücadele, insanın nefsini terbiye etmesi, kötü alışkanlıklardan ve günahlardan kaçınması anlamına gelir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir savaştan dönerken "Küçük cihaddan büyük cihada döndük." diyerek nefisle mücadelenin en zor ve önemli cihad olduğunu vurgulamıştır. İlim ve Tebliğ ile Cihad: İslam'ın hakikatlerini anlatmak, insanları iyiliğe davet etmek ve doğru bilgiyi yaymak da bir cihad türüdür. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır." (Nahl, 16/125) Malla Cihad: İnsan, sahip olduğu mal ve serveti Allah yolunda harcamak suretiyle de cihad edebilir. Fakirlere yardım etmek, ilmi çalışmaları desteklemek ve hayırlı işlere katkıda bulunmak bu kapsama girer. Silahlı Cihad (Savunma Savaşı): İslam'da savaş, sadece meşru müdafaa durumunda ve belirli ahlaki kurallar çerçevesinde caiz kılınmıştır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:"Size savaş açanlarla, Allah yolunda savaşın; fakat haddi aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez." (Bakara, 2/190) Bu ayet, İslam'da savaşın ancak savunma amacıyla ve adalet ölçülerine uygun bir şekilde yapılması gerektiğini göstermektedir. Bediüzzaman Said Nursî, cihadı özellikle ilim, iman ve ahlak yoluyla yapılan bir mücadele olarak ele almıştır. O, asrımızda cihadın ilim, irşad ve iman hizmeti ile yapılması gerektiğini ifade ederek şu sözüyle bu konuya dikkat çeker: "Şimdiki cihad, maddi kılıç ile değil, manevi kılıç olan ilim ve hakikat ile olacaktır." (Sünuhat) Bediüzzaman, Müslümanların imanlarını kuvvetlendirmeleri, İslam'ı en güzel şekilde temsil etmeleri ve insanlara hakkı anlatmaları gerektiğini vurgular. Cihad, İslam'ın temel kavramlarından biri olup, sadece savaş anlamına gelmeyen, çok daha geniş bir çerçeveye sahip olan bir ibadettir. Nefisle mücadeleden ilim yoluyla hakikati anlatmaya, yardımlaşmadan savunma savaşına kadar farklı boyutları bulunmaktadır. Kur'an ve hadisler ışığında cihadın en önemli boyutunun insanın kendi nefsini kontrol altına alması olduğu anlaşılmaktadır. Risale-i Nur'da ise bu asırda en büyük cihadın ilim ve iman mücadelesi olduğu vurgulanmaktadır. Gerçek mücahid, Allah yolunda gayret eden, İslam'ı en güzel şekilde yaşayan ve onu insanlara en doğru biçimde anlatan kişidir. Allah bizleri, iman yolunda mücadele eden, hakka ve hakikate hizmet eden mücahitlerden eylesin. Amin! CİHAD KAVRAMI VE CİHADIN ÇEŞİTLERİ[1]I. KONUNUN PLÂNIA-Cihad kavramı ve TanımıB-Cihad'ın Çeşitleri ve Vasıtaları1.Nefse Karşı Cihad2 Şeytana Karşı Cihad3.Düşmana Karşı Cihad4.Sözle yapılan cihâd 5.Malla Yapılan Cihad6.Canla Yapılan Cihad7.İlimle Yapılan Cihad D-Cihadla Kıtal Arasındaki FarkE- Cihad- Tebliğ ilişkisiII. KONUNUN AÇILIMI VE İŞLENİŞİ Konuya cihad kavramı açıklanarak başlanır. Daha sonra ilgili âyet ve hadislerle cihadın çeşitleri anlatılır. Bu arada cihad ile kıtal kavramları arasındaki önemli farka değinilir. Vaazın akışı içerisinde günümüz açısından cihadın en önemli şeklinin, İslam'ın yaşanması, yaşatılması ve insanlara doğru bir şekilde ulaştırılıp öğretilmesi olduğunun özellikle altı çizilir.. Vaazın sonuna doğru genel bir değerlendirme yapılarak konunun anlatımı tamamlanır.III. KONUNUN ÖZET SUNUMU Sözlükte; gayret etmek, bir işi yapabilmek için bütün imkanları kullanmak anlamına gelen "cihâd" kavramı; Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde; dini öğrenmeyi, öğretmeği, dini tebliğ etmeyi, dinin emir ve yasaklarına uymayı, haram ve günahlara karşı nefis ile mücadele etmeyi, İslam'ın bilinmesi, tanınması, yaşanması ve yücelmesi için çalışmayı ifade ettiği gibi, Allah yolunda Müslümanlara savaş açan İslam düşmanlarıyla cihad etmeği de ifade eder. "Allah yolunda hakkıyla cihad edin" [2] âyeti bütün bunları kapsar.İslâm bilginleri cihadı farklı yönleriyle şöyle tanımlamışlardır: Cihad; "Hak dine davet etme faaliyetidir"[3]; "Şeytana ve nefsin kötü arzularına karşı verilen savaştır"[4] ; "Düşman karşısındaki savunmada bütün gücünü kullanmaktır" [5] ; Allah'a kulluk etmek, Allah ve Resulünün koyduğu ölçüleri insanlara tebliğ etmek, ülkesini her türlü tehlikeye ve saldırıya karşı savunmaktır[6] Kısaca cihad, iman edip sâlih ameller işlemek, İslam'ı öğrenmek ve öğretmek, fitne ve fesadı önlemek, güven ve huzuru sağlamak, İslam toplumunun ve tüm insanlığın yararına olacak bilimsel çalışmalar yapmak, ticari ve ekonomik faaliyetlerde bulunmak, İslâm'ı öğrenmek, yaşamak başkalarına öğretmek, iyiliklerin yayılıp, kötülüklerin ortadan kalkması için çalışmak, nefsi kötülüklerden ve haramlardan alıkoymak, nefsin kötü arzularına ve şeytana karşı mücadele etmek ve gerektiğinde saldırgan düşmana karşı ülkesini, vatanını, maddi ve manevi değerlerini korumaktır. Yukarıda verilen tanımlara dikkat edildiğinde görülecektir ki, İslâm'da cihadın; nefis terbiyesinden, toplumsal görev ve sorumlulukların yerine getirilmesine kadar çok farklı yönleri vardır. Cihadın en son şekli olan savaş ise, ancak zorunlu hallerde başvurulabilecek bir yöntemdir ve Kur'an'da "kıtal" kelimesiyle ifade edilmektedir. Sevgili peygamberimiz: "Ey İnsanlar, düşmanla savaşmak üzere karşı karşıya gelmeyi temenni etmeyiniz. Allah'tan, sizi savaştan korumasını isteyiniz. Düşmanla karşılaşınca da sabrediniz" [7] buyurmuşlardır.Cihâd üç kısma ayrılır: 1) Sözle yapılan cihâd: "kâfirlere boyun eğme ve Kur'an ile onlara karşı büyük cihadda bulun"[8] âyeti bunun delilidir. Kur'an'ı ve ahkâmını öğrenmek, öğretmek ve İslâmı herkese anlatmak bu tür bir cihaddır.2) İman edip sâlih ameller işleyerek, kendini günah olan söz, fiil ve davranışlardan alıkoyarak nefis ile cihad: "Kim (nefsiyle) cihâd ederse o ancak kendisi için cihâd etmiş olur."[9] âyeti bunun delilidir.3) Mal ve can ile Allah yolunda cihâd: Bu, İslâm'a ve Müslümanlara saldıranlara karşı malı ve canı ile fiilen savaşmak şeklinde olur. "Gerek hafif gerekse ağır (silahlarla) hep birlikte savaşa çıkın. Mallarınızla ve canlarınızla Allah yoluna cihâd edin.." [10] âyeti bunun delilidir. İslâm; savaşı ancak saldırı olunca müdafa olarak meşrû görür.Peygamber (s.a.v) "müşriklerle elinizle ve dillerinizle cihâd edin"[11], "Mücâhid nefsiyle savaşandır"[12] hadisleriyle sözlü, fiili ve nefisle yapılan cihada işaret etmiştir. O halde bir Müslüman, dininin emir ve yasaklarını öğrenip ona göre yaşamakla, öğrendiklerini başkalarına öğretmekle, iyiliği emredip kötülükten sakındırmakla, İslâm'ı tebliğe çalışmakla ve gerek nefsine ve gerekse dış düşmanlara karşı mücadele vermekle hep cihad etmiş olmaktadır.Görüldüğü gibi İslâm, "cihad"ı savaştan ibaret görerek dar kalıplara sıkıştırmamış, sınır ve boyutlarını çok geniş tutmuştur. İlahî gerçekleri insanlara anlatmayı, bu uğurda çile çekmeyi, yeri geldiğinde zalimin yüzüne haksızlığını açıkça dile getirmeyi de cihad saymıştır. Öte yandan ilmen insanlara faydalı olmayı; mal ile Allah'ın dinine destek sağlamayı; hakkı, iyiliği ve güzelliği tavsiye etmeyi İslâm'ın en üstün ibadetlerinin başında gelen cihadın şümûlüne almıştır. Böylece hiç kimsenin bir bahaneyle bu faziletten mahrum kalmamasını sağlamıştır. Cihadla ilgili âyet ve hadislere bakıldığında, cihad kelimesiyle amaçlananın, sadece savaş olmadığı, aksine bunların pek çoğunda cihadla kastedilenin hayatın her safhasıyla ilgili iyilikleri gerçekleştirmek için gayret etme, çalışma ve kötülüklerle mücadele olduğu görülecektir.Şüphesiz günümüz açısından cihadın en önemli şekli, İslam'ı insanlara doğru bir şekilde ulaştırmaktır. İnanıp inanmamak, kabul edip etmemek kişilerin kendilerinin bileceği bir şeydir. Kur'an-ı Kerim'de tebliğden ve imandan söz eden âyetlerden bu husus apaçık anlaşılmaktadır. IV. KONU İŞLENİRKEN BAŞVURULABİLECEK BAZI ÂYETLER يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ "Ey peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihat et ve onlara karşı çetin ol..."[13] anlamındaki âyette Peygambere emredilen münafıklarla savaş, "kıtâl" anlamında savaş değildir.[14] Âyetteki cihâd kav uğrunda dil ile mücadele etmek, İslam gerçeği ile ilgili delilleri anlatmak, fitne ve fesatlarına engel olmak[15] anlamındadır. Furkân suresinin, فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُم بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا Öyleyse kafirlere itaat etme, onlara karşı Kur'an'la büyük bir cihad yap!"[16] bu âyetinde kâfirlere karşı Kur'an'la büyük bir cihadın yapılmasının emredilmesi[17], cihadın özellikle fikrî boyutuna vurgu yapmaktadır. Demek ki asıl büyük cihad, fikrî planda yapılacak olan cihaddır. Allah'ın rızasın ona ulaştıracak yolların gösterileceğini vadeden ayetin[18] gösterilen bu çabaların da cihad olarak nitelendirilmesi de çok dikkat çekicidir. Cihâdın "harb, gazâ ve kıtâl" anlamında fiilî bir savaş şeklinde uygulanabilmesi için meşru bir savaşın olması gerekir. Savaş ise ancak saldırı olduğu zaman meşru olur.وَقَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ "Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın..."[19]و قاتلوا المشركين كافة كما يقتلونكم كافة"Sizinle top yekun savaştıkları gib anlamındaki âyetler ve benzerleri bunun delilidir.وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ "Allah uğrunda hakkıyla cihat edin..."[21] anlamındaki âyetlerde geçen "Allah yolunda cihâd" emri, hem İslam düşmanlarıyla meşru bir harp çıktığında savaş araç gereçleriyle fiilen savaşmayı hem İslam'ın hükümlerini bizzat uygulamayı, nefsi kötülüklerden ve haramlardan alıkoymayı, hem de İslam'ın bilinmesi, yücelmesi ve hükümlerinin uygulanması için gösterilen sözlü, ekonomik ve her türlü ça eder.Not; Bu konuda geniş bilgi için şu âyetlere de bakılabilir: Bakara, 2/190, 193,208, 218, 244; Nisâ, 4/76,84,90, 95,96,114; Enfâl, 8/39,74,61;Tevbe, 9/ 12, 36,73; Hac, 22/39-40; Hucûrât, 49/9-10; Tahrîm, 66/9;V. KONU İŞLENİRKEN BAŞVURULABİLECEK BAZI HADİSLERالمجاهد من جاهد نفسه "Mücâhid, nefsi ile mücadele eden kimsedir"[22]جاهدوا المشركين باموالكم و انفسكم و السنتكم "Müşrikler ile mallarınız, canlarınız ve dilleriniz ile cihat edin"[23]كن افضل الجهاد حج مبرور fazîletlisinin cihat olduğunu görüyoruz. Biz cihat yapmayalım mı? diye sorar. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Cihâdın en fazîletlisi makbul bir hacdır" buyurur.[24]Şu hadis de anne-babaya hizmetin cihat olduğunu ifade etmektedir:عن عبد الله ابن عمرو قال جاء رجل الى النبي يستأذنه في الجهاد فقال الك والدان قال نعم قال ففيهما فجاهد Abdullah ibn Amr anlatıyor: Bir sahâbî Hz. Peygambere geldi ve ondan cihâda (savaşa) katılmak için izin istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona, "Ann hizmet ederek cihâd et" buyurdu.[25]"فمن جاهدهم بيده فهو مؤمن و من جاهدهم بلسانه فهو مؤمن و من جاهدهم بقلبه فهو مؤمن و ليس وراء ذالك من الايمان حبة خردل" ... Kim, (emredilmedikleri şeyleri yapanlar ve yapmadıkları şeyleri söyleyenler ile) eliyle cihat ederse o mümindir, kim onlarla diliyle cihat ederse mümindir, kim onlarla kalbi ile cihat ederse mümindir, bunun dışında hardal tanesi kadar iman yoktur"[26] anlamındaki hadis İslam'ı tebliğ etmenin, hakkı ve doğruyu söylemenin ve Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz, Allah'tan sağlık isteyiniz..."[27] anlamındaki hadis ile barış teşvik edilmektedir, çünkü İslam'da barış, esastır. Savaş; ancak barış, huzur ve güveni sağlamak, fitne, fesat ve zulmü durdurmak; iman ve ibadet etme, dini anlatma, seyahat etme, mülk edinme ve benzeri temel hakların ihlalini; vatana, mala, cana, ırza ve mukaddes değerlere yapılan saldırıları önlemek ve yok etmek için en son çare olarak meşru olur.و ان محمدا عبده و الله رسوله"Ben, Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir diye şahadet edilinceye kadar savaşmakla emrolundum"[28] anlamındaki hadisler ve benzerleri, Müslümanlara hayat hakkı tanımayan, onlara saldıran ve savaş açan müşriklerle ilgilidir.[29] Bu noktada müşriklerle müşrik olmayan fakat aynı konumda olan kafirler arasında da bir fark yoktur.ان المؤمن يجاهد بسيفه و لسانه "Mümin, kılıcı ve dili ile cihad eder" [30]لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله savaşırsa o, Allah yolundadır"[31]جاهدوا المشركين باموالكم و انفسكم و السنتكم "Müşrikler ile mallarınız, canlarınız ve dilleriniz ile cihat edin"[32] IV. YARARLANILABİLECEK DİĞER BAZI KAYNAKLAR1.Ahmet Özel, Cihâd, DİA, VII, 528, İstanbul, 1993. 2.Mehmet Zihni Efendi, Nimet-i İslam, s. 939, İslam Mecmuası Yay. İstanbul, 1986.3. Bûtî, Ramazan, el-Cihâd fî'l-İslâm,Dâru'l-Fikri, Beyrut, 1993.4.Şibay, Halim Sabit, Cihâd, İslam Ansiklopedisi, III, Milli Eğitim Bakanlığı Yay Muhammed b.Ahmed, el-Câmi' Li Ahkâmi'l-Kur'ân, XIII, 365, Beyrut, tarihsiz.6.Beydâvî, IV, 450; Hâzin, IV; 450.7.Nesefî, Abdullah b. Ahmed, Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, IV, 450, (Mecmûatü'n Mine't-Tefâsîr içinde) baskı yeri ve tarihi yok.8.Altuntaş Halil, İslam'da Din Hürriyetinin Temelleri, s. 58-72, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.[1] Not: Bu vaaz projesi Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı Dr. Muhlis AKAR tarafından hazırlanmıştır.[3] Seyyid Şerif el-Cürcanî, et-Tarifât, s.80.[4] Abdulkerim Zeydan, el-Mufassal, IV, 272-273.[5] Ragıb el-İsfehanî, el-Müfredat, s. 101.[6] Bk, D.İ.A, Cihad Mad. VII, 528.[7] Buhari, "Cihad", 112, 156.[13] Tevbe, 9/73 , Tahrîm, 66/9.[14] bk. Yazır, Hamdi, Hak Dîni Kur'ân Dili, IV, 2591, Ensâr Neşriyat, İstanbul, 1971.[15] Beydâvî, Kâdî Abudullah b. Ömer, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, III 158, (Mecmûatü'n Mine't-Tefâssîr içinde) ; Hâzin, Ali b. Muhammed, Lübâbü't-Te'vîl fi Meânî't-Tenzîl, III 158-159, (Mecmûatü'n Mine't-Tefâsîr içinde) [22] İbn Hıbbân bi Tertîbi İbn Belbân, Siyer, Fedâilü'l-Cihâd, X, 484, No: 4624;Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd, 2, IV, 165.[23] Ebû Dâvûd, Cihâd, 17, III, 22, No: 2504; Ahmed, III, 124; Nesâî, Cihâd, 3, VI, 7.[24] Buhârî, Cihâd, 1, III, 200. Bir başka rivayet şöyledir: "Hz. Aişe, Hz. Peygamberden cihat etmek için izin istedi. Hz. Peygamberi, ona, "Sizin cihâdınız, hacdır" buyurdu. Buhârî, Cihâd, 63, III, 270.[25] Müslim, Birr, 5, III, 1975; Tirmizî, Fedâilü'l-Cihâd, 2, IV, 191-192, No: 1671; bk, Nesâî, Cihâd, 5, 6, VI, 10-11.[26] Müslim, İman, 80; I, 70.[27] Müslim, Cihâd, 20, III, 1363; bk. Buhârî, Cihâd, 112, 156; Ebû Dâvûd, Cihâd, 89.[28] Ebû Dâvûd, Cihâd, 104, III, 101[29] Bu konuda geniş bilgi için bk, Altuntaş Halil, İslam'da Din Hürriyetinin Temelleri, s. 58-72, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.[31] İbn Hıbbân bi Tertîbi İbn Belbân, Siyer, Fedâilü'l-Cihâd, X, 493, No: 4636; Buhârî, Cihâd, 15, III, 206; Ebû Dâvûd, Cihâd, 26, III, 31, No: 2517; Nesâî, Cihâd, 21, VI, 23..[32] Ebû Dâvûd, Cihâd, 17, III, 22, No: 2504; Ahmed, III, 124; Nesâî, Cihâd, 3, VI, 7. Arapça'da "güç ve gayret sarfetmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak" mânasındaki cehd kökünden türeyen cihad, İslâmî literatürde "dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek" şeklindeki genel ve kapsamlı anlamı yanında fıkıh terimi olarak daha çok müslüman olmayanlarla savaş, tasavvufta ise nefs-i emmâreyi yenme çabası için kullanılmıştır (bk. MÜCÂHEDE). Cihad Kur'ân-ı Kerîm'de isim olarak dört, bundan türeyen fiil şeklinde yirmi dört yerde geçmektedir; "cihad eden" anlamındaki mücahid ise iki âyette zikredilmiştir (bk. M. F. Abdülbâkī, el-Mu'cem, "chd" md.). Bu âyetlerin bir kısmında (meselâ bk. et-Tevbe 9/41, 44, 81, 86) cihad kelimesinden doğrudan savaşın kastedildiği anlaşılmakta, bir kısmında da cihad "Allah'ın rızâsına uygun bir şekilde yaşama çabası" şeklinde özetlenebilecek olan genel anlamıyla geçmektedir. Cihadla ilgili birçok hadis mevcut olup (bk. Wensinck, el-Mu'cem, "chd" md.) bunlar bazı müstakil eserlere konu olduğu gibi hadis mecmualarında da "kitâbü'l-cihâd" veya "fezâilü'l-cihâd" başlıkları altında toplanmıştır. Genel anlamda cihaddan ve faziletinden bahseden hadisler yanında kime karşı ve nasıl cihad yapılacağına dair çeşitli hadisler de vardır. "Mücahid nefsiyle cihad edendir" (Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-cihâd", 2); "Mümin kılıcı ve diliyle cihad eder" (Müsned, III, 456); "Müşriklere karşı mallarınız, nefisleriniz ve dillerinizle cihad edin" (Müsned, III, 124; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 17); "Cihadın en faziletlisi zalim sultanın yanında hakkı söylemektir" (Ebû Dâvûd, "Melâḥim", 17; Tirmizî, "Fiten", 13) meâlindeki hadislerle Hz. Peygamber'in, ümmetin içinde yapmayacakları şeyleri söyleyen ve emrolunduklari şeyleri yapmayan nesiller ortaya çıkacağını haber vererek, "Kim onlarla eliyle cihad ederse o mümindir, kim onlarla diliyle cihad ederse o mümindir, kim onlarla kalbiyle cihad ederse o mümindir" (Müslim, "Îmân", 80) demesi, savaşa çıkmakta olan İslâm ordusuna katılmak için gelen birine annesinin ve babasının hayatta olup olmadığını sorarak hayatta olduklarını öğrenmesi üzerine, "O halde onlara hizmet yolunda -nefsinle- cihad et" (Buhârî, "Cihâd", 138; Müslim, "Birr", 5) buyurması ve Hz. Âişe'nin, "Ey Allah'ın resulü! Görüyoruz ki cihad amellerin en faziletlisidir; öyleyse biz de cihad etmeli değil miyiz?" diye sorması üzerine, "Sizin için cihadın en faziletlisi makbul hacdır" (Buhârî, "Cihâd", 1) şeklinde cevap vermesi, cihadın gerek kapsamını gerekse yöntemlerini göstermesi bakımından önemlidir. Buna göre cihad, hayatın gayesi olarak Allah'a kulluk etmek, Allah ve resulünün koyduğu ölçülerin fert ve toplum hayatına uygulanmasına çalışmaktan İslâm'ı diğer insanlara tebliğe, İslâm ülkesini ve müslümanları her türlü tehlike ve saldırılara karşı savunma ve bu konuda gerektiğinde savaşmaya kadar kapsamlı bir anlam taşımakta; kalp, dil, el ve silâh gibi beşerî aksiyonun ortaya konulduğu her vasıta ile yapılabilmektedir. Hukukçular, ilgili âyet ve hadislerden hareketle cihadı bu en geniş anlamıyla ele alıp yorumlamaları ve nefse, şeytana, fâsıklara ve inanmayanlara karşı olmak üzere kısımlara ayırmaları yanında (meselâ bk. İbn Rüşd, I, 259; İbn Kayyim, Zâdü'l-me'âd, II, 39-40; Şevkânî, VII, 236), genel olarak "gayri müslimlerle savaş" şeklindeki özel mânasını ön plana çıkararak "Allah yolunda can, mal, dil ve diğer vasıtalarla savaşta elden gelen güç ve gayreti sarfetmek" şeklinde tarif etmişler (Kâsânî, VII, 97; İbn Âbidîn, IV, 121), bu anlamdaki cihadla ilgili hükümler üzerinde geniş olarak durmuşlardır. Normal şartlarda cihadın farz-ı kifâye, umumi seferberliği (nefîr-i âm) gerektiren bir tehlike ve saldırı halinde ise farz-ı ayın olduğu konusunda müslüman hukukçular görüş birliği içindedirler. Ancak Şîa'dan Ca'feriyye mezhebine göre İslâm'ı tebliğ için düşman ülkesine yönelik olarak yapılan cihad, ancak mâsum imamın veya onun özellikle bu konuda yetkili kıldığı nâibinin iznine bağlıdır. Gaybet zamanında bu anlamda cihad söz konusu değildir. Düşmanın İslâm ülkesine saldırması halinde ise herhangi bir izne bağlı olmaksızın karşı konulur. Diğer taraftan Hz. Peygamber'in bir savaş dönüşünde söylediği belirtilen ve daha çok tasavvuf ehlince önem atfedilen, "Küçük cihaddan (savaş) büyük cihada (nefisle mücâhede) döndük" sözünün zayıf (Ali el-Kārî, s. 206-207), hatta uydurma olduğu (İbn Teymiyye, Mecmû'u fetâvâ, XI, 198) ileri sürülmekle birlikte İbn Kayyim el-Cevziyye, "Mücahid nefsiyle cihad edendir" (Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-cihâd", 2) meâlindeki hadise dayanarak kulun nefsiyle olan cihadının dış düşmanlara karşı gerçekleştirilen cihada nisbetle asıl olduğunu, Allah'ın emirlerine uyma konusunda nefsiyle cihad edemeyen kimsenin düşmanla cihad edemeyeceğini belirtir (Zâdü'l-me'âd, II, 38). Bu kapsam genişliğine rağmen İslâm hukukçularının daha çok "müslüman olmayanlarla savaş" anlamındaki cihada ağırlık vermeleri, bu tür cihadın hukukî bir mahiyet arzetmesi ve birtakım hukukî sonuçlar doğurması sebebiyledir. Nitekim fıkıh kitaplarında, başta savaş ve barış münasebetleri olmak üzere devletler hukukuyla ilgili konuların ele alındığı bölümler "kitâbü'l-cihâd" (veya kitâbü's-siyer) şeklinde adlandırılmıştır. Bunun yanında nefisle mücâhede şeklindeki cihadla daha çok tasavvuf ehli ilgilenmiştir. Bu sebeple cihadın savaştan ibaret olduğunu düşünmek gerçeği yansıtmadığı gibi cihada yalnız savaş anlamının verilmesi, Kur'an ve Sünnet'te ifade edilen anlam ve kapsamı bakımından eksik ve yanlış sayılır. Yukarıda işaret edilen hadisler yanında, kâfirlere boyun eğmeyip kendilerine karşı Kur'an'la güçlü bir cihadın yapılmasını emreden âyet ile (el-Furkān 25/52) Allah'ın rızâsını elde etmek için cihad edenlere O'na ulaştıracak yolların gösterileceğini vaad eden âyette (el-Ankebût 29/69) cihad kelimesinin savaş anlamına gelmediği açıktır. Ayrıca münafıklarla savaşı gerektiren herhangi bir hükmün bulunmamasını ve fiilen de onlara karşı hiçbir zaman savaşa başvurulmamasını göz önüne alan müfessirler, "Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et" (et-Tevbe 9/73) meâlindeki âyette geçen cihadın hem kâfirlere karşı gerektiğinde savaş yapmayı, hem de münafıklara karşı kendilerini İslâm'a kazanmak için delil serdetme, sertlik gösterme, onları azarlama gibi silâhlı savaş dışında bazı yollara başvurmayı ifade ettiğini bildirmişlerdir (bk. Fahreddin er-Râzî, XVI, 135). Esasen Kur'ân-ı Kerîm'de, "iki grup arasında meydana gelen silâhlı çatışma" anlamındaki savaş karşılığında harb (el-Mâide 5/64; el-Enfâl 8/57; Muhammed 47/4) ve kıtâl kelimeleriyle bunların türevleri kullanılmıştır (meselâ bk. el-Bakara 2/190-191, 193; en-Nisâ 4/74-76; et-Tevbe 9/12-13). Müslüman hukukçular, genel olarak cihadın anlamı ve hükmü yanında kâfirlere karşı cihadın hukuken meşrû olmasının sebepleri üzerinde de etraflıca durmuşlardır. Konunun ele alındığı Batı kaynaklarının hemen hepsinde (meselâ bk. Khadduri, War and Peace, s. 52-53, 144, 251; Tyan, II, 302; Fattal, s. 71; Kruse, s. 57, 65, 79; Lammens, s. 8; Massignon, s. 80-81; Lewis, s. 175; Lambton, s. 201) cihadın, bütün dünya müslüman oluncaya veya İslâm hâkimiyetine boyun eğinceye kadar müslüman olmayanlarla savaşmayı ifade ettiği ileri sürülmüştür. Fakihlerin bazı ifadelerinden (aş.bk.) hareketle bu iddiayı ileri süren Batılı araştırmacılardan hiçbirinin İslâm'da savaşın meşruluğu ile ilgili olarak İslâm hukuk literatüründe ortaya konan görüşlere yer vermemesi ve bunlara ait tartışmaları görmezlikten gelmeleri dikkat çekicidir. İslâm hukukçuları, Kur'an ve Sünnet'te belirtilen esaslara göre gerek savaş öncesi ve savaş esnasında, gerekse sonrasında uyulması gereken kuralları kendi zamanlarındaki şartlar çerçevesinde en ince ayrıntılarına kadar inceleyip tesbit ettikleri gibi (bk. SAVAŞ) harbin meşruluğu meselesini de tartışmışlardır. Hanefîler ile birlikte Hanbelî ve Mâlikî mezheplerine mensup hukukçuların oluşturduğu çoğunluğa göre İslâm'da savaşın sebebi, inanmayanların müslümanlara savaş açmaları ve tecavüzkâr olmalarıdır. Şâfiîler ise onların kâfir olmalarını başlı başına bir savaş sebebi saymışlar, Zâhirîler'le bazı Hanbelî ve Mâlikî hukukçuları da bu görüşü benimsemişlerdir (bk. Özel, s. 80). Buna göre İslâm hukukçularının çoğunluğu, savaşın meşruiyet sebebinin düşmanın tecavüzü olduğunu, müslümanlara karşı savaşmayanlarla savaşmanın ve sadece Müslümanlığı benimsemediği için bir insanı öldürmenin câiz olmadığını belirtmiştir. Şâfiîler'le onları destekleyen bazı fakihlere göre müslümanlardan veya antlaşmalı kimselerden başkası kalmayıncaya kadar mümkün oldukça savaşın sürdürülmesi gereklidir. Bu hukukçuların dayandığı başlıca deliller şunlardır: 1. "Haram aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, hapsedin, bütün geçit yerlerini tutun" (et-Tevbe 9/5) meâlindeki âyet müslüman olmayanlarla savaşmayı, herhangi bir tecavüze karşılık verme şartına bağlamaksızın mutlak şekilde emretmekte ve harp sebebinin küfür olduğunu göstermektedir. Bu görüşü benimsemiş olanlar, müslümanlara kendileriyle savaşanlarla savaşmalarını emreden âyetin (el-Bakara 2/190) harbi mutlak olarak emreden âyetlerle neshedildiğini ileri sürerler. 2. Hz. Peygamber'in, "İnsanlarla, 'Allah'tan başka ilâh yoktur' demelerine kadar savaşmakla emrolundum" (Buhârî, "Îmân", 18; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 104) meâlindeki hadisi de gayri müslimlerle savaş sebebinin onların küfrü olduğunu göstermektedir. Çünkü burada ancak onların müslüman olmaları ile savaştan vazgeçileceği belirtilmiştir. 3. Küfür büyük bir suç ve aynı zamanda "münker"in en kötüsüdür. Bu sebeple onun devam etmesine izin vermek câiz değildir. Zira "mefsedet"in ortadan kaldırılması vâciptir; Allah'ı inkâr ise mefsedetin en büyüğüdür. Savaşın mubah olmasını, inanmayanların müslümanlara karşı harp açmalarına, düşmanlık ve tecavüzde bulunmalarına bağlayan Hanefî hukukçularının dayandıkları deliller de şunlardır: 1. "Müşrikler sizinle nasıl topyekün savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekün savaşın" (et-Tevbe 9/36); "Fitne kalmayıncaya ve din de yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkasına hiçbir düşmanlık yoktur" (el-Bakara 2/193) meâlindeki âyetlerin ilkinde İbnü'l-Hümâm'a göre müşriklere karşı girişilen savaş onların müslümanlara savaş açmaları sebebine dayandırılmış, ikincisinde ise savaş, gayri müslimlerin güç ve hâkimiyetlerini zayıflatarak müslümanları dinleri hususunda fitneye düşürmelerine engel olmak maksadıyla emredilmiştir (Fetḥu'l-ḳadîr, V, 189). Esasen savaşı ilk emreden, "Size savaş açanlarla Allah yolunda siz de savaşın, ancak aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez" (el-Bakara 2/190) meâlindeki âyet de savaş sebebinin yine savaş olduğunu göstermektedir (Debûsî, vr. 454b; İbn Teymiyye, s. 123). 2. Hz. Peygamber savaş sırasında bir kadının öldürülmüş olduğunu görünce, "Bu kadın savaşmıyordu" diyerek hoşnutsuzluğunu ifade etmiş, öncü birliklerin başında bulunan Hâlid b. Velîd'e haber göndererek kadın ve çocukların öldürülmemesini emretmiştir (İbn Mâce, "Cihâd", 30; Hâkim, II, 122; Beyhakī, IX, 91). Bu olay, yalnız kâfirlerin kötülüklerini ve müslümanlar üzerindeki her türlü olumsuz tesirlerini önlemek için savaşılacağını gösterir (Serahsî, X, 5). Eğer savaşın sebebi küfür olsaydı kâfir kadınların da öldürülmesi gerekirdi. Kadın fiilen savaşmadığı için öldürülmesinin haram olduğu anlaşılmaktadır. Bunun gibi, dinden dönen kadının öldürülmemesiyle ilgili hüküm de kadının muharip sayılmamasıyla izah edilmiştir (Debûsî, vr. 202a-b; Radıyyüddin es-Serahsî, vr. 408b). Aynı sebebe bağlı olarak savaşta çocuk, yaşlı, kör ve hastalarla din adamları ve çiftçiler gibi savaşamayan veya fiilen muharip olmayanların da öldürülmeyeceği hükme bağlanmıştır. 3. Kalple ilgili bir durum olan inanmamanın zararı başkasına dokunmadığı için cezasının da dünyada değil âhirette verilmesi gerekir. Ancak inanmayan kimse müminlere savaş açtığı takdirde küfrünün zararı mâsum insanlara dokunmuş olacağından kendisine karşılık vermek vâcip olur (Debûsî, vr. 454a; Radıyyüddin es-Serahsî, vr. 381b; Kâsânî, IV, 3; Zeylaî, VI, 104). 4. "Fitne kalmayıncaya ve din de yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkasına hiçbir düşmanlık yoktur" (el-Bakara 2/193) meâlindeki âyet, harbin meşrû kılınmasındaki maksadın kulların Allah tarafından imtihan edilmeleri değil düşmanın şerrini müslümanlardan defetmeleri olduğunu göstermektedir (İbnü'l-Hümâm, V, 190). Buna göre savaş, ilâhî teklife muhatap ve onu yüklenmeye uygun bulunan insanın yok olmasına veya bünyesinin tahrip edilmesine yol açtığından İslâm hukukunda "li-aynihî hasen" değil "li-gayrihî hasen" kabul edilmiş, düşmanın üstünlük ve mukavemetini kırmak, bu suretle şerrini defetmek için meşrû kılınmıştır (Debûsî, vr. 200b; Radıyyüddin es-Serahsî, vr. 381b; Kâsânî, VII, 100). 5. İslâm'a göre prensip olarak insan mâsumdur (İbn Kayyim, Ahkâmü ehli'z-zimme, I, 11). Allah mahlûkatın yok edilmesini murat etmediği gibi onları öldürülmeleri için de yaratmamıştır. Debûsî bu hususta şöyle der: "Allah, emanetini yüklenecek olan insanı kanı mâsum olarak yaratmıştır; insan bu mâsumiyetle yaşar ve ilâhî emaneti bunun sayesinde yüklenip ifa edebilir. Dinin temel esasları konusunda sorumluluğun hem kâfir hem de müslüman için sabit olduğu hususunda hukukçular arasında görüş birliği mevcuttur. İnsan ancak işlediği bir suç sebebiyle öldürülebilir" (Debûsî, vr. 454a). 6. Kur'ân-ı Kerîm'de, kendileriyle savaşılan Ehl-i kitabın cizye vermesi halinde onlarla savaştan vazgeçilmesi emredilmiştir (et-Tevbe 9/29). Savaş onların küfrüne ceza olarak meşrû kılınmış değildir; maksat onların müslümanlarla barış içinde yaşamalarını sağlamaktır (a.g.e., vr. 203a). Bundan dolayı muharip kâfir (harbî), zimmî statüsüne girmeyi kabul edip fiilen savaşı terkettiği takdirde katlini gerektiren sebep ortadan kalktığı için öldürülmemektedir (a.g.e., vr. 209a; Radıyyüddin es-Serahsî, vr. 70b). Eğer müslüman olmayanlarla savaşın sebebi küfür olsaydı savaşın son bulması için âyette onların zimmî olmalarıyla yetinilmez, İslâmiyet'i kabul etmeleri şart koşulurdu. Savaşın meşruluğuyla ilgili bu iki farklı görüşü savunanlardan harp sebebinin küfür olduğunu ileri süren hukukçuların delil gösterdiği âyetler, gayri müslimlerle girişilen savaş sırasında veya bunu sonuçlandırmak için takip edilecek hususları açıklamakta, savaşın niçin yapıldığını değil nasıl yapılacağını göstermektedir. İlk nâzil olan âyetlerde savaşın meşrû sayılmasının sebebinin kâfirlerin saldırı ve zulümleri olduğu açıkça belirtilmiştir (el-Hac 22/39-40; el-Bakara 2/190; en-Nisâ 4/75; et-Tevbe 9/13). Son âyetlerde ise sebebi bir kere daha tekrar etmeye gerek görülmeyip savaşta uygulanacak stratejiden söz edilmektedir. Bu âyetlerin ilk nâzil olan âyetleri neshettiği yolundaki iddianın ilmî bir mesnedi yoktur. Söz konusu âyetlerin uygulama alan ve şartları farklı olup aralarında çelişki bulunmadığı gibi ilk âyetlerde tecavüze karşı savaşmanın vâcip olduğu belirtildiğinden bu tür âyetlerin neshedilmiş olduğunu söylemek de mümkün değildir. Küfrün savaş sebebi olduğunu savunanların delil olarak gösterdikleri hadiste geçen "insanlar"dan maksat özellikle Arap müşrikleridir (Debûsî, vr. 209a). Çünkü Arap olmayan müşriklerle Ehl-i kitabın tâbi olduğu hükümler bu hadiste belirtilenden farklıdır. Ehl-i kitap'la yapılan savaş onların cizye vermesiyle sona erer, müslüman olmaları şart değildir (bk. et-Tevbe 9/29). Arap müşrikleri ise baştan beri İslâm'a ve müslümanlara karşı düşmanlık ve tecavüzlerini sürdürdükleri, yapılan antlaşmaları her defasında bozdukları için bunlarla müslüman oluncaya kadar savaşılması emredilmiştir. İslâmiyet dinde baskıyı kesinlikle yasaklamış, zor ve baskı altında gerçekleşecek imanın geçersiz olduğunu hükme bağlamıştır. Kin ve nefrete yol açan savaşı bir tebliğ vasıtası olarak düşünmek mümkün değildir. Ayrıca inanmayan kimselerin hayatlarının sonuna kadar her an iman etmeleri ihtimali vardır. İmana gelmeleri için onlarla savaşmak, savaş sırasında öldürülenler için bu imkânı ortadan kaldırmaktadır. Şu halde müslümanlara silâhlı saldırıda bulunmayan gayri müslimlere karşı öncelikle yapılması gereken şey onlarla savaşmak değil barışçı davet yollarına başvurmaktır (bk. DA'VET). Savaş sebebinin küfür olduğunu ileri süren hukukçular bu hükme varırken kendi zamanlarındaki milletlerarası şartlardan, müslümanların devamlı olarak kâfirlerin tecavüzlerine uğramış olması vâkıasından etkilenmiş olmalıdırlar. Gayri müslimlerin müslümanlara karşı savaş açmalarını cihadın sebebi sayan Hanefî hukukçuların aynı zamanda cihadın farz-ı kifâye olduğunu, gayri müslimler kendileriyle bilfiil savaşmasalar bile onlarla savaşmanın müslümanlar için bir vecîbe teşkil ettiğini belirtmeleri (Zeylaî, III, 241; İbnü'l-Hümâm, V, 193; İbn Âbidîn, IV, 123) bir çelişki olmayıp kendi zamanlarında müslümanlarla gayri müslimler arasında sürekli savaş halinin mevcut olduğunu, düşmanın güçlenmesini ve saldırılarını önlemek için karşı saldırıların sürdürüldüğünü gösterir. Aynı ifadeleri eserinde kaydeden Serahsî'nin buna karşılık bir yerde, "Küfrün fitnesini ve kâfirlerin şerrini müslümanlardan defetmek için savaşılır" (el-Mebsûṭ, X, 2-3, 5; ayrıca bk. Zeylaî, III, 245; İbnü'l-Hümâm, V, 204; İbn Nüceym, V, 85); bir başka yerde de, "Cihaddan maksat müslümanların emniyet içinde olmaları, din ve dünya işlerini yürütmeye imkân bulmalarıdır" (el-Mebsûṭ, X, 3) demesi bunun açık delillerinden biridir. Nitekim Debûsî Ehl-i kitap'la savaşı emreden âyeti (et-Tevbe 9/29) yorumlarken bu savaşın gayesini onların müslümanlarla barış içinde yaşamalarını sağlamak şeklinde izah etmiş (el-Esrâr, vr. 203a), diğer bazı Hanefî âlimleri de gayri müslimlerle cizye karşılığında yapılan antlaşmadan (zimmet akdi) güdülen gayenin müslümanlara karşı açılan savaşın şerrini defetmek, düşmanın savaşı terkederek müslümanlarla barış içine girmesini sağlamak olduğunu söylemişlerdir (Radıyyüddin es-Serahsî, vr. 411b; İbn Nüceym, V, 125). Bütün bunlardan, müslüman hukukçuların kendi zamanlarındaki milletlerarası şartlar çerçevesinde gayri müslim dünyaya karşı tam bir güvensizlik duydukları anlaşılmaktadır. Birçok âyette de işaret edildiği gibi (meselâ bk. el-Enfâl 8/26; el-Ahzâb 33/10-13; et-Tevbe 9/8, 10, 13; en-Nisâ 4/75), gerek Hz. Peygamber'in sağlığında gerekse sonraki devirler boyunca müslümanların mâruz kaldıkları düşmanlık ve saldırılar bu güvensizliğin temelini teşkil etmiş, İslâm dünyası ile gayri müslim dünya arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde büyük ölçüde bu tarihî tecrübe rol oynamıştır. Bu hususu göz önüne almadan müslümanların inanmayanlara karşı tutumunu ve bazı hukukçuların cihada dair bir kısım âyetlerle ilgili aşırı sayılabilecek nesih iddialarını ve yorumlarını sağlıklı bir şekilde değerlendirmek mümkün değildir. İslâm hukukçularının, gayri müslimlerle ilişkiler konusunda hüküm verirken içinde bulundukları tarihî ve siyasî şartlar Batılı araştırmacılar tarafından dikkate alınmadığı gibi bu araştırmacılar hemen hemen bütün güçlü ülkelerin birbirleriyle çatışma halinde olduğu Ortaçağ boyunca devletler arasında hüküm süren ilişki biçimini de yalnız müslümanların eseri olarak göstermeye çalışmışlardır (bk. Ebû Süleyman, s. 46-67). Gerçekte özellikle Hanefîler'in cihada dair görüşleri milletlerarası ilişkilerde barışı ve devletlerin eşitliğini esas almakla birlikte mevcut şartlar bu anlayışın gelişip yerleşmesine imkân vermemiştir. Cihadın meşruiyetiyle ilgili olarak teoride birbirinden farklı görüşler ileri sürmelerine rağmen Hanefî ve Şâfiî kaynaklarında benzer görüş ve ifadelerin yer alması, tamamen pratikteki şartların aynı ilişki biçimini gerektirmiş olmasıyla izah edilebilir. Bir başka ifadeyle cihadın meşruluğu konusunda nazarî olarak bir grup küfrü, bir grup da müslümanlara savaş açılmasını esas almakla birlikte özellikle kilisenin etkisiyle daima canlı tutulan düşmanlık ve saldırılardan kaynaklanan şartlar, uygulamada hem Şâfiîler'in hem de Hanefîler'in aynı ilişki biçiminde karar kılmalarına yol açmıştır. Tarih boyunca müslüman devletlerin gayri müslim ülkelerle yaptıkları savaşlarda her biri ayrı ayrı ele alınmak durumunda olan tarihî, siyasî, dinî birtakım sebepler bulunmakla birlikte, İslâm'ı tebliğ için girişilen fetih hareketleri de söz konusu ülkelerdeki insanları zorla İslâm'a sokmak amacıyla değil ferdî planda tebliğ imkânının bulunmadığı bu ülkeleri herkesin dilediği inancı serbestçe seçebileceği şekilde tebliğe açmak gayesiyle yapılmıştır. Nitekim İslâm'da meşrû kabul edilen savaş için cihad kelimesi kullanıldığı gibi bu hareketleri istilâ ve sömürü savaşlarından ayırmak için de özellikle fetih (açmak) tabiri kullanılmıştır. Batılı araştırmacıların, cihadın meşruluğunu küfür sebebine bağlayan bazı ulemâya ait görüş ve sözleri ele alarak genellemede bulunmaları ve bu ifadeleri maksatlarını aşacak şekilde yorumlarken gayri müslim ülkelerin tarih boyunca müslümanlara karşı sergilediği saldırgan tavır konusunda sessizliği tercih etmeleri ibret vericidir. Halbuki Kur'an'ın, müslümanlara karşı düşmanlık beslemeyen gayri müslimlerle iyi ilişkiler kurma yönündeki açık tavsiyelerine (el-Ankebût 29/46; el-Mümtehine 60/8-9) ve İslâm tarihi boyunca gayri müslimlerin İslâm ülkelerinde güven içinde yaşamış olmalarına karşılık hıristiyan âlemi asırlar boyunca papalığın da etkisiyle İslâm dünyasıyla düşmanca ilişkiler içinde bulunmuştur. Bütün hıristiyan Batı dünyasının katıldığı Haçlı seferleri ve bunun İslâm dünyasında yol açtığı yıkımlar yanında Sicilya ve Endülüs'te insanlığın en ihtişamlı medeniyetlerinden birini kurmuş olan bir devleti ve milleti kökünden yok edecek ölçüdeki müslüman kıyımını doğuran bu düşmanlığın günümüz şartları, metotları ve vasıtalarıyla halen sürdürüldüğü yönünde hemen bütün müslüman milletlerde genel bir kaygı vardır. Bugün (1993) başta Bosna-Hersek'te olmak üzere dünyanın birçok yerinde müslümanların mal, can, namus, tarihî eserler ve dinî kurumlar gibi bütün değerlerine karşı sürdürülen tecavüzler, tarihte olduğu gibi günümüzde de müslüman milletlerin onlarla ilgili kaygı ve kuşkularını haklı gösterecek niteliktedir. Ayrıca son birkaç asırdan beri Batı'nın İslâm dünyasına yönelik sömürgeci politikaları ve bunun doğurduğu sonuçlar, tarih boyunca İslâm dünyasında yaşayan gayri müslimlere can ve mal güvenliği sağlamanın da ötesinde dinî ve millî kimliklerini koruma konusunda tanınan imkân ve hoşgörü ile karşılaştırıldığında, iki din ve medeniyetten (İslâm-Hıristiyanlık) hangisinin diğer din mensuplarına karşı daha saygılı ve müsamahalı davrandığını açık bir biçimde görmek mümkündür. Cihad, müslümanın Allah'a kulluk ve onun rızâsını temin için İslâm esaslarını öğrenme, öğretme, ferdî ve içtimaî planda yaşama, yaşanmasına çalışma, İslâm'ı tebliğ ve bu hususlarda içte ve dışta karşılaşacağı engelleri aşma konusunda içinde bulunması gereken şuurlu ve sürekli gayret ve aksiyon halini ifade eder. "Bizim -rızâmıza ulaşmak için- uğrumuzda cihad edenlere elbette -bize ulaştıracak- yollarımızı göstereceğiz" (el-Ankebût 29/69) ve, "Allah uğrunda -Allah'ın rızâsına ulaşmak uğrunda- hakkıyla cihad edin" (el-Hac 22/78) meâlindeki âyetler cihadın bu kapsamlı anlamını içermektedir. Müslümanların bütün hayat ve faaliyetinin Allah rızâsını kazanmaya yönelik olması gerektiği ve bu anlamdaki bütün gayretler cihad kavramı içinde mütalaa edildiğinden Allah rızâsına ulaşmak için başvurulan bir savaş da cihad sayılır. Esasen istilâ, sömürü ve tecavüz için yapılan savaşları tanımayan İslâm dini (bk. el-Bakara 2/205; en-Nisâ 4/94; el-Kasas 28/83; eş-Şûrâ 42/41-42), savaşa ancak müslümanların can ve mal güvenliğini sağlamak, hak ve hürriyetlerini korumak, İslâm'a ve İslâm ülkelerine yönelik saldırıları önlemek amacıyla başvurulacağını hükme bağlamış ve meşrû gördüğü bu savaşı diğerlerinden ayırmak için de ona cihad adını vermiştir. Bunun yanında Kur'ân-ı Kerîm'in, müslümanların sadece en güzel şekilde tebliğ yapmakla mükellef olduklarını (el-Mâide 5/67; en-Nahl 16/125; el-Ankebût 29/46), birine dini kabul ettirmek için baskı yapılamayacağını ve baskı altında gerçekleşecek imanın geçersiz olduğunu açıkça belirten hükümlerini (el-Bakara 2/256; Yûnus 10/99; el-Kehf 18/29; el-Hucurât 49/14) göz ardı ederek cihadı gayri müslimleri zorla müslüman yapmanın bir vasıtası olarak takdim etmek ve, "Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah'tan âfiyet (esenlik ve barış) dileyin. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabredin ve bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır" (Buhârî, "Cihâd", 112, 156; Müslim, "Cihâd", 19-20; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 89) diyen rahmet peygamberini dünyaya savaş ilân etmiş gibi göstermek ilmî gerçekler yanında ahlâkî ölçülerle de bağdaşmaz. Batılı araştırmacıların cihadın anlam ve mahiyetiyle ilgili olarak gerçeği yansıtmayan görüşleri yanında cihadı "mukaddes savaş" (holy war, guerre sainte) şeklinde tercüme etmeleri de doğru değildir. Cihad kelimesi her zaman savaş anlamını ifade etmediği gibi pratikte savaşın mukaddes sayılması da hayat anlayışından kaynaklanmaktadır. Müslüman, Batı hayat anlayışına göre mukaddes sayılabilecek belki tek şey olan ibadeti bile gösteriş veya maddî menfaat maksadıyla yapar da Allah'ın rızâsını gözetmezse dince makbul sayılan bir iş yapmış olmaz, hatta bu durum onu şirke kadar götürebilir. Buna karşılık onlarca mukaddes sayılmayan yeme, içme gibi tabii şeyleri, ilâhî bir emanet olan hayatın sürdürülmesi, sağlığın korunması ve dolayısıyla yaratanın rızâsına vesile olacak davranışlarda bulunmak amacıyla yaparsa bu bir ibadet olur. Savaş da böyledir ve yalnız Allah rızâsı için yapılır (Muhammed Hamîdullah, s. 93-94). İslâm'ın bu hayat anlayışı Kur'ân-ı Kerîm'de, "De ki, şüphesiz benim namazım da ibadetlerim de hayatım da ölümüm de âlemlerin rabbi Allah içindir" (el-En'âm 6/162) şeklinde dile getirildiği gibi bir başka âyette de, "İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inkâr edenler ise şeytanın (tâğût) yolunda savaşırlar" (en-Nisâ 4/76) denilmiştir.

BİBLİYOGRAFYALisânü'l-'Arab, "chd" md.et-Ta'rîfât, "cihâd" md.Tâcü'l-'arûs, "chd" md.Tehânevî, Keşşâf, "cihâd" md.M. F. Abdülbâkī, el-Mu'cem, "chd" md.Wensinck, el-Mu'cem, "chd" md.Müsned, III, 124, 456; VI, 120, 121. Buhârî, "Cihâd", 1, 2, 112, 138, 156, "Îmân", 18. Müslim, "Cihâd", 19-20, "Îmân", 80, "İmâre", 108, 122, "Birr", 5. İbn Mâce, "Cihâd", 30. Ebû Dâvûd, "Cihâd", 17, 89, 104, "Melâḥim", 17. Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-cihâd", 2, "Fiten", 13.Hâkim, el-Müstedrek, II, 78, 122. Abdullah b. Mübârek, Kitâbü'l-Cihâd, Beyrut 1409/1988. İbn Ebû Âsım, Kitâbü'l-Cihâd (nşr. Müsâid b. Süleyman), I-II, Medine 1409/1989. Debûsî, el-Esrâr, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 102, vr. 192a-209a, 454a-b.Beyhakī, es-Sünenü'l-kübrâ, IX, 91.Serahsî, el-Mebsûṭ, X, 2-5. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Aḥkâmü'l-Ḳur'ân (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Beyrut 1392/1972, I, 109-110; II, 894. Radıyyüddin es-Serahsî, el-Muḥîṭ, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 394, vr. 70b, 381b, 411b.Kâsânî, Bedâ'i', IV, 3; VII, 97, 100. İbn Rüşd, el-Muḳaddimâtü'l-mümehhidât, Kahire 1325, I, 259.Fahreddin er-Râzî, Mefâtîḥu'l-ġayb, V, 214-218; XVI, 135. Muhakkık el-Hillî, Şerâ'i'u'l-İslâm fî mesâ'ili'l-ḥelâl ve'l-ḥarâm (nşr. Abdülhüseyin Muhammed Ali), Beyrut 1403/1983, I, 307-313. İbn Teymiyye, es-Siyâsetü'ş-şer'iyye, Kahire 1374/1955, s. 123. a.mlf., Mecmû'u fetâvâ, XI, 198. Zeylaî, Tebyînü'l-ḥaḳâ'iḳ, Bulak 1313, III, 241, 245; VI, 104. İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdü'l-me'âd, Kahire 1369/1950, II, 3840. a.mlf., Aḥkâmü ehli'ẕ-ẕimme (nşr. Subhî es-Sâlih), Dımaşk 1381/1961, I, 11, 17.İbnü'l-Hümâm, Fetḥu'l-ḳadîr (Kahire), V, 189-193, 204. İbnü'n-Nehhâs ed-Dımaşḳī, Meşâri'u'l-eşvâḳ ilâ meşâri'i'l-'uşşâḳ (nşr. İdrîs Muhammed Ali – Muhammed Hâlid el-İstanbûlî), I-II, Beyrut 1410/1990.İbn Nüceym, el-Baḥrü'r-râ'iḳ, V, 84-85, 125. İbn Hacer el-Heytemî, Tuḥfetü'l-muḥtâc, Kahire 1315, IX, 212-213. Hatîb eş-Şirbînî, Muġni'l-muḥtâc, Kahire 1378/1958, IV, 210.Ali el-Kārî, el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-aḫbâri'l-mevżû'a (nşr. M. Lutfî es-Sabbâğ), Beyrut 1391/1971, s. 206-207.Şevkânî, Neylü'l-evṭâr, VII, 236.İbn Âbidîn, Reddü'l-muḥtâr (Kahire), IV, 121, 123. M. Hasan en-Necefî, Cevâhirü'l-kelâm fî şerḥi Şerâ'i'i'l-İslâm (nşr. Abbas el-Kūçânî), Beyrut, ts. (Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî), XXI, 3-52. L. Massignon, La Crise de l'autorité religieuse et le Califat en Islam, Paris 1925, s. 80-81. Abdülvehhâb Hallâf, es-Siyâsetü'ş-şer'iyye, Kahire 1350, s. 64-65, 77-78, 90. H. Lammens, L'Islam, Beyrouth 1943, s. 8. Majid Khadduri, War and Peace in the Law of Islam, Baltimore 1955, tür.yer. a.mlf., "International Law", Law in the Middle East (ed. M. Khadduri – H. J. Liebesny), Washington 1955, I, 349-372. E. Tyan, Institutions du droit public musulman, Paris 1956, II, 302. a.mlf., "Djihad", EI2 (İng.), II, 538-540. A. Fattal, Le statut légal des non-musulmans en pays d'Islam, Beyrut 1958, s. 71. Abdurrahman Azzâm, Ebedî Risâlet (trc. Hasan Hüsnü Erdem), İstanbul 1961, s. 113-163. Muhammed Hamîdullah, İslâmın Hukuk İlmine Yardımları (haz. Salih Tuğ), İstanbul 1962, s. 93-94. a.mlf., İslâmda Devlet İdaresi (trc. Kemal Kuşcu), İstanbul 1963, s. 130-137 ve tür.yer. Mustafa Vehbe ez-Zühaylî, Âşârü'l-ḥarb fi'l-fıḳhi'l-İslâmî, Dımaşk 1385/1965, tür.yer. Kâmil Selâme ed-Daks, el-'Alâḳâtü'd-devliyye fi'l-İslâm 'alâ ḍav'i'l-i'câzi'l-beyânî fî sûreti't-Tevbe, Cidde 1396/1976, tür.yer. Ahmed Reşid Turnagil, İslâmiyet ve Milletler Hukuku, İstanbul 1977, s. 80-81, 107-108, 125-126, 210. Zafir el-Kāsımî, el-Cihâd ve'l-ḥuḳūḳu'd-devliyyetü'l-'âmme fi'l-İslâm, Beyrut 1402/1982. Seyyid Abdülhâfız Abdürabbih, Felsefetü'l-cihâd fi'l-İslâm, Beyrut 1402/1982. Abdülhamîd Ahmed Ebû Süleyman, İslâm'ın Uluslararası İlişkiler Kuramı (trc. Fehmi Koru), İstanbul 1985. Ann K. S. Lambton, State and Government in Medieval Islam, Oxford 1985, s. 201-219. Ali b. Nüfey' el-Ulyânî, Ehemmiyyetü'l-cihâd fî neşri'd-da'veti'l-İslâmiyye ve'r-red 'ale'ṭ-ṭavâ'ifi'ḍ-ḍâlle fîh, Riyad 1405/1985. Ahmet Özel, İslâm Hukukunda Ülke Kavramı: Dârulislâm - Dârulharb, İstanbul 1991, s. 23-26, 32, 59-105. Bursalı M. Tahir, "Fezâil-i Cihâd Hakkında Müellefât-ı Osmâniyye", SM, IX/46 (1331), s. 347-348. Cl. Huart, "Le Droit de la Guerre", RMM, sy. 2 (1907), s. 331-347. M. Snouck-Hurgronje, "La Propagation de l'Islam, Particulièrement dans l'Archipel des Indes Orientales", a.e., XIV (1981), s. 381-449. Edward J. Jurji, "The Islamic Theory of War", MW, XXX (1940), s. 332-342. Hans Kruse, "İslâm Devletler Hukukunun Ortaya Çıkışı" (trc. Y. Ziya Kavakçı), İTED, IV/3-4 (1971), s. 54-82. S. Abdullah Schleifer, "Jihad and Traditional Islamic Consciousness", IQ, XXVII/4 (1983), s. 173-203. Bernard Lewis, "Politics and War", The Legacy of Islam (ed. J. Schacht – C. E. Bosworth), Oxford 1974, s. 156-210. Rudolph Peters, "Jihad", ER, VIII, 88-91. Maddenin bu bölümü TDV İslâm Ansiklopedisi'nin 1993 yılında İstanbul'da basılan 7. cildinde, 527-531 numaralı sayfalarda yer almıştır. Matbu nüshayı pdf dosyası olarak indirmek için tıklayınız. Cihad, İslam dininde önemli bir kavramdır ve genellikle yanlış anlaşılan bir terimdir. Cihad, yalnızca savaş veya şiddet anlamına gelmez; aynı zamanda bireyin kendini geliştirmesi, topluma faydalı olması ve Allah'ın rızasını kazanma çabasıdır. Kur'an-ı Kerim'de cihadın en büyük anlamı, insanlara doğru yolu göstermek ve onlara Kur'an'ı anlatmak olarak ifade edilmektedir. "Cihad, adam öldürmek değil, adam diriltmektir." Bu ifade, cihadın özünü anlamak için kritik bir noktadır. Cihad, insanları eğitmek, bilgilendirmek ve onlara doğru yolu göstermek için yapılan bir mücadeledir. Furkan Suresi 52'de bu konuya vurgu yapılmaktadır: "Öyleyse artık inkârcılara boyun eğme, bu Kur'an'la onlara karşı bütün gücünle mücadeleni sürdür." Bu ayet, Müslümanların inançlarını savunma ve Kur'an'ı yayma sorumluluğunu hatırlatır. Cihad, sadece fiziksel bir mücadele değil, aynı zamanda manevi bir çabadır. Bireylerin nefisleriyle olan savaşları, kötü alışkanlıkları terk etme ve ahlaki değerleri benimseme çabaları da cihadın bir parçasıdır. Nahl Suresi 99'da ise, "Şüphesiz ki, Allah'ın dostları için korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir." buyrulmaktadır. Bu ayet, Allah'a bağlı olanların, zorluklar karşısında cesaret bulacaklarını ifade eder. Cihadın bir diğer boyutu da toplumsal adaletin sağlanmasıdır. İslam, adaletin sağlanmasını ve insanların haklarının korunmasını teşvik eder. Maide Suresi 8'de ise, "Ey iman edenler! Allah için adaletle şahitlik edenler olun." denilmektedir. Bu ayet, Müslümanların adaletli olmalarını ve toplumsal sorunlara duyarlı olmalarını vurgular. Cihad, İslam'ın özünde yer alan bir kavramdır ve yalnızca savaş anlamına gelmez. Cihad, insanları eğitmek, toplumsal adaleti sağlamak ve Allah'ın rızasını kazanmak için yapılan bir mücadeledir. Kur'an, bu mücadelenin nasıl olması gerektiğini açıkça belirtir ve Müslümanlara bu konuda rehberlik eder. Bu nedenle, cihadı anlamak ve yaşamak, her Müslümanın sorumluluğudur. Selam ve dua ile...aydinorhon.com